

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal

ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X

CUID, Haziran / June 2018, 22 (1): 755-761

Bilimsel Toplantı Değerlendirmeleri/ Symposium-Conference Reviews

**XV. Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve Kur'an ve Hayat Sempozyumu
(11-12 Mayıs 2018 Samsun)**

XV. Coordination Meeting of Department of Quranic Exegesis and Symposium of The Qur'an and Life (11-12 May 2018 Samsun)

Değerlendiren / Reviewed by

İsmail Çalışkan

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
Professor, Ankara University, Faculty of Theology, Department of Qur'anic Exegesis
Ankara, Turkey
icaliskan25@gmail.com
orcid.org/0000-0003-2899-9111

Öz: 2018 yılının tefsir ilmi açısından en önemli toplantılarından birisi 11-12 Mayıs tarihlerinde Samsun'da yapılan XV. Tefsir Koordinasyon toplantısıydı. Öncekilerde olduğu gibi bu toplantının da birisi akademisyenlerin tanışma ve bilgi alış-verişi (sosyal), ikincisi de bilimsel bir faaliyeti gerçekleştirmek olmak üzere iki gündemi vardı. Bilimsel gündem bağlamında bir açılış konferansı ile *Kur'an ve Hayat* adlı sempozyum yapıldı. Sosyal gündemde tefsir eğitim-öğretimi ile lisansüstü araştırmaların sorunları tartışıldı. Sempozyum ise iki oturum ve altı tebliğle gerçekleştirildi.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an Tefsiri, Tefsir Koordinasyon Toplantısı, Tefsir Akademisyenleri, Kur'an ve Hayat, Sempozyum, Samsun.

Abstract: One of the important meetings in terms of Quranic exegesis in 2018 was held in Samsun on May 11-12. It was XV. Tafsir Coordination Meeting. This meeting had two agendas, one of which was to meet academicians and exchange information (social) and the second to carry out a scientific activity. In the context of the scientific agenda, an opening conference and a symposium called the *Qur'an and Life* were held.

The problems of tafsir education and post-graduate researches were discussed within the social agenda. The symposium was held with two sessions and there were six papers.

Keywords: Tafsir, Qur'anic Exegesis, Tafsir Coordination Meeting, Tafsir Academicians, Qur'an and Life, Symposium, Samsun.

2018 yılının tefsir ilmi açısından en önemli toplantılarından birisi 11-12 Mayıs tarihlerinde Samsun'da yapıldı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'nın organizasyonu ile gerçekleşen XV. Tefsir Koordinasyon toplantısı ve bu vesileyle düzenlenen *Kur'an ve Hayat* konulu ulusal sempozyum programı, Cuma günü öğlenden sonra başladı. Açılış Mustafa Kara'nın güzel Kur'an tilaveti ile başladı. Protokol konuşmalarının ilkini toplantının tertip heyet başkanı Mehmet Okuyan yaptı ve şunları söyledi: Sempozyum başlığı, Kur'an ve hayat arasındaki ayrılmazlığı, onun hayata katkısı konuşulması için seçildi. Tefsirin haysiyetini, tefsirin nasıl yapılması gerektiğini, Kur'an adına kim konuşması gerekenler konuşacaktır. Önce kendimizi ıslah edecek ve tefsiri ehil ellere bırakmaya çalışacağız. Konuşmasının sonunda toplantıya maddi manevi katkı yapmış olan herkese ve her kuruma teşekkürlerini sunmayı ihmal etmedi.

Canik Belediye başkanı Osman Genç'in gündeminde Kur'an, insan ve şehir ilişkisinin kurulmasına çağrı vardı: "Şehir, insanın mutlu olduğu mekan haline nasıl gelir, böyle bir şehri nasıl kurabileceğimizi düşünüyoruz, böyle bir şehir için çalışıyoruz, tarihi kodlarımızı güncellemek istiyoruz. 'Hz. Peygamber bugün olsaydı nasıl bir belediye başkanı olurdu, nasıl bir şehir tasarlardı, nasıl bir öğrenci olurdu?' diye sorarak hareket ediyoruz. Medine'de şehrin kalbi cami, aklı mektepti. Sizler bize bu konuda yardım ediniz." Konuşmasını daha çok üniversitenin tanıtımına ayıran OMÜ rektörü Sait Bilgiç ise tefsir ulemasını burada görmekten memnuniyet duyduğunu dile getirdi. Samsun valisi Osman Kaymak da özetle, "Biz sizden duyduklarımızla yaşıyoruz. Sosyal sorunlar çok, dinden uzaklaşmalar var, Kur'an hakkında konuşanlar reyting uğruna ölçsüz konuşuyor... Biz bütün bunlar karşısında cami merkezli din anlayışını önemsiyoruz. Siz bize doğruyu öğretin, anlatın, yol gösterin, bize duru çözümler önerin." dedi.

Bu girişlerin tamamlanmasının ardından Nasrullah Hacımuftüoğlu'nun "Belağat İlmi ve Tefsir" konulu açılış konferansına geçildi. Konuşmadan bazı satırlar şöyleydi: Kur'an'ın hidayet ve irşat görevi vardır, insan onu okur ve kendini ilgilendirdiği ve uğraştığı oranda alır. Günümüzde insanlar Kur'an'ın icazına ilgi duyuyor, onun

mucize oluşu insanların ilgisini çekiyor, dünya bu yöne doğru gidiyor. Fakat Kur'an'ın bu tarafı ilmi çalışmalarda pek gündeme alınmaz. Eğer bir peygamberin mucizesi yaşıyorsa, o peygamber yaşıyor demektir. Musa, İsa gibi bazı peygamberlerin mucizeleri fiili idi, yani zamanları içindi. Mucize peygamberin yaşadığı sırada putlaştırılan şeyi alaşağı etmektir. Bu açıdan Kur'an'a baktığımızda, onu bir mucize olarak görürüz. Alaşağı ettiği şeyler çoktur. Ayrıca o, birçok ayette muhataplarına meydan okumuştur (Bu bağlamda Tûr 33-34; Hûd 13; Bakara 23; İsrâ 88 ayetleri kısaca tahlil etti. Tahaddi, muaraza, nazire, mucize, icaz, sarfe, nazm, fesahat gibi kavramları açıkladı.) Hicri II. yy.dan itibaren bu konu ulemanın gündemine girmiştir. Nazzâm sarfe teorisini geliştirdi, Câhız Kur'an'ın nazmını ön plana çıkardı, Maturidî tefsirinde konuya ilişkin birçok açıklama yaptı, Curcânî de nazm teorisini geliştirdi. Fahrettin Râzî, Sirâfî, Tef-tazânî de bu alanda kalem oynatanlardandır. Ehl-i sünnet alimlerinin ortak kanaatine göre ayetlerde kelime ve anlam vardır, yorum kıyamete kadar devam edecektir.

Kısa bir aradan sonra "Tarihte ve Günümüzde Tefsir İlmi" adlı I. Oturuma geçildi. Başkan Mustafa Öztürk, önce Ali Karataş'a söz verdi. "Tefsir ilminin mahiyeti"ne odaklanan Karataş, geçmiş tartışmaları özetledikten sonra konuyu çeşitli sorularla genişletti. Sorular daha çok, Kur'an'ın nüzul dönemindeki anlamının tespiti ile sonraki dönemlerde elde edilen anlam arasındaki ilişkiler, tefsirin ulaştığı anlamın evrenselliği vs. çerçevesindeydi. Molla Fenârî, Kâfiyecî, Muhammed Abduh, Tahir b. Aşûr gibi zevat tarafından yapılmış tariflerinden yola çıkarak tefsirin mahiyeti üzerine daha fazla durdu. Tebliği müzakere eden Zekeriya Pak, konunun çetrefilli olduğunu ancak tefsirin tanım ve mahiyetini artık bitirmiş olmamız, bunun yerine 'bu ilmin nasıl olması gerektiği' üzerinde durmamız gerektiğini belirtti.

Musa Bilgiz'in tebliği sempozyumun ana teması ile doğrudan ilgiliydi: "Kur'an'ın Sosyal Hayatımızdaki Yeri" Konuşmasını günlük hayattan yaşanmış örneklerle destekleyen Bilgiz'e göre Kur'an'ı okuyan kişinin hayatında bir değişiklik meydana gelmesi lazımdır, gelmiyorsa onu okumamış demektir. Örneğin ondan şu dört esas mutlak surette alınmalıdır ki ahlaki bir insan ve toplum hayatı gerçekleşebilsin: Dürüstlük, adalet, merhamet, samimiyet. Müzakereci Zülfikar Durmuş, tebliğin tespitlerine genel olarak katılmakla birlikte tefsir ilmi açısından problemin daha sarıh bir şekilde ortaya konulmadığına, bir de tefsirlere az müracaat edildiğine, bazı meal-lerin sorunlu olduğuna işaret etti.

Oturumun son konuşmacısı M. Sait Şimşek ise kendine has üslubuyla şu hususlara temas etti: Kur'an'ın olaylara bağlı olarak inişi onun hayatın içinde olduğunu gösterir. Nüzul zamanında müslümanlar inen vahiy karşısında silkindi. Tefsirlere gelince, onlar akademiktir, ilim için ilim yapmakta hayatın içinde olamamaktadırlar.

Örneğin mezhepler kendi görüşleri doğrultusunda tefsir yaparlar. Allah'ın görülüp görülmeyeceği ve Kur'an'ın yaratılmışlığı tartışması böyledir. Halbuki Müslümanlar ayrışma yerine birbirine yaklaşması lazımdır. Son asırda içtimai tefsir Kur'an ile hayatı buluşturdu, bu doğru bir ilkedir, doğru tefsirdir. Aslında günümüzde Kur'an'ı anlamak kolaylaşmıştır. Fakat günümüzde geçmiş tefsirin devamı olan, Kur'an'ı hayattan uzaklaştıran tefsirler vardır, bilimsel tefsir bunlardan birisidir. Halbuki din alimleri bilim işine karışmamalıdır. Günümüzde bir de 'mealçiler' denilen kesim var, aslında onların büyük bir çabadır; 'Hz. İsa gökten incek mi?' gibi gereksiz konuları gündeme getirme eksikleri ve yanlışları olabilir, onları uygun dille anlatmak gerekir. Bunu yapmak yerine, bazıları onlara karşı ağır konuşuyorlar. Bir toplum kendine bu kadar düşman olmaz. Müzakere eden Yakup Çiçek de özellikle modernizmin Kur'an'a bakışının günümüze yansımalarına değindi.

Cumartesi günü çalışmalarına İdris Şengül'ün yönettiği "Tarih ve Günümüzde Kur'an Algısında İnsan Faktörü" konulu II. Oturum ile başlandı. İlk tebliği ("Kur'an'ı Anlamada Cahiliyyenin Kitap İnancını Bilmenin Önemi") Zeki Tan sundu. Cahiliye çağının kendine özgü algı, düşünce, inanç ve yaşam biçimi vardır. Bunlar içinde özellikle kitap inancı ayrı bir yer tutar. Kur'an bu vasat üzerine nazil olmuştur. O toplumu konuşan bir kitap olarak Kur'an'ın bazı pasajlarında işte bu vasata dair anlatılar, ifadeler, kelimeler ve kavramlar vardır. Bunların anlaşılması, nüzul öncesindeki durum ve kullanımları bilmeye bağlıdır. 'Kitap' anlayışı, derli toplu kayıtlı bir malzeme değil, daha çok yazılı her hangi bir belge, hatta bir satırlık bir yazı anlamına da geliyordu. Kur'an'da *kitâb* bu anlama ilaveten kapsamlı, özel bir alana ilişkin bilgilerin kaydedildiği bir anlam çerçevesine doğru evrilmiştir. Müzakereci Mehmet Soysaldı, bu tebliğin ayetlerle irtibat kurularak daha zenginleştirilmesi gerektiğini vurguladı.

Mahmut Öztürk, Hz. İbrahim'in ayetlerde anlatılan dualarını farklı bir okumaya tabi tutmuştu. Öztürk, Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi (beslenme, güvenlik, cinsel, toplumsal aidiyet, takdir edilme, kendini gerçekleştirme) teorisinden yola çıkarak İbrahim'in dualarının hangi ihtiyaca yönelik yapıldığını tespit etmeye çalıştı. Buna göre dualar içinde ilk dile getirilen ihtiyaç beslenmedir (İbrahim 17, Şuarâ 79). Beslenme deyip geçmemek lazım, çünkü bu konu tevhit ve nübüvvet ile ilgilidir. Örneğin beslenme ihtiyacı olan bir varlık ilah olamaz, peygamberler ise her zaman bu ihtiyaç ile yaşarlar, ayetler sık sık bunlara işaret eder. Kureyş, Ankebut ve Bakara surelerinde üç defa beslenme ihtiyacı güvenlik ihtiyacı ile birlikte anılmıştır. Toplumsal aidiyet ihtiyacı İbrahim'in dualarında karşımıza çıkarken söz konusu dualarda takdir olunma ihtiyacı ile kendini gerçekleştirme ihtiyacı hakkında bir veri tespit edilememiştir. Maslow, iman ve inancı ihtiyaçlar içinde görmemiştir, halbuki

bunsuz olmaz ve bu ihtiyaç dualarda zaten vardır. Tebliği müzakere eden Lütfullah Cebeci de Maslow'un teorisinin Kur'an'da çizilen ihtiyaçları anlamada yetersiz olduğuna işaret etti.

Orhan İyibilgin de psikoloji alanından bir araştırmacı ile birlikte "Üniversite Gençliğinin Dindarlık Algısında Kur'an'ın Yeri"ni araştırmıştı. Temel hareket noktası, öğrencilerin dini sorunlarda hangi kaynaklara müracaat ettikleri, Kur'an'ı ne kadar tanıdıkları, Kur'an'la ilgili sorularını nasıl çözdükleri, meal okuyup okumadıkları, okuyorlarsa ne kadar sıklıkla bunu yaptıkları vs. idi. Bu araştırmada amaç kendini dindar görenlerin Kur'an'ı ne kadar okudukları ve ona ne kadar müracaat ettiklerini tespit etmektir. Araştırma üç farklı fakülteden 313 öğrenci üzerinde yapılmıştı. İyibilgin, ulaştıkları sonuçları tek tek analiz etti. Müzakereyi yapan Mustafa Şentürk de çalışmanın eksiklerini sıraladı.

Tefsir koordinasyon toplantılarının, biri sempozyum, diğeri anabilim dalında yürütülen eğitim-öğretim faaliyetine ve akademik çalışmalara ilişkin sorunların ele alındığı iki ana gündemi vardır. Bu seneki toplantının bilimsel kısmı böylece tamamlanmış oldu. Bundan sonraki kısım ise ikinci gündeme aitti. Celal Kırca'nın yönettiği III. Oturum eğitim-öğretim sorunlarını ele alan üç tebliğ ile gerçekleştirildi. Zekeriya Pak, yaklaşık iki yıldır devam eden tefsir ders kitaplarının geldiği noktayı özetledi ve kendisinin yazmakta olduğu *Tefsir Usulü* kitabının plan ve mantığını ayrıntılı anlattı. Necmettin Gökür ise sayısal verilerle Türkiye'de yapılan lisansüstü tefsir tezlerini çeşitli açılardan değerlendirdi. Yine tez çalışmalarında tespit ettiği sorunları tek tek irdeledi. Konuşmasında doçentlik ve profesörlük tezlerinin keyfiyetini değerlendiren Ömer Kara da bu çalışmaların akademik ilerleme mantığı ve amacı ile yapıldığını, bunun da araştırma ürünleri olan kitapları olumsuz yönde etkilediğini belirtti. Ona göre akademideki yapılanma Ahilik sistemi gibi yani yamak (arş. Gör.), çırak (Dr. Öğr. Üyesi), kalfa (Doç.) ve usta (Prof.) aşamalarını takip etmesi gerekir. Kara, işaret edilen kitapları bizzat inceleyerek şu sorunları tespit etmişti: Sistem oluşturamama, konu seçimindeki başarısızlıklar, danışma ve müzakere az yapılması, maziye okumayla çok uğraşılması... Sunumların ardından serbest müzakereye geçildi. T. Özdeş, M. Soy-saldı, L. Cebeci, A. Yargıcı ve C. Kırca söz alarak katkılar yaptı ve sorunları dillendirdiler.

Vaktin ilerlemesi nedeniyle ara verilmeden Değerlendirme Oturumuna geçildi. Talip Özdeş sempozyum başlığından hareketle Kur'an'ın hayatla bağlantısı üzerinde durdu, onun hidayet niteliğinin tefsir tarafından öne çıkarılmasının lüzumuna işaret etti. İsmail Çalışkan da koordinasyon toplantılarının birisinin sosyal (tanışma, iletişim, sıcak ortamın yaratılması, tefsir eğitim-öğretiminin sorunlarını görüşme,

lisansüstü çalışmaları masaya yatırma, geleceği planlama vs.), diğerinin de ilmi olmak üzere iki fonksiyonuna dikkat çekti. Bu seneki toplantının sosyal yönü fena sayılmaz, ancak ilmi yönün istenilen seviyeye ulaşmadığını, açılış konferanslarının sempozyum konusu ile doğrudan ilişkili olup genel bir çerçeve çizecek şekilde olması gerektiği, yine oturumların ana tema etrafında oluşturulması, daha fazla tebliğ müracaatının yapılmasına, oturum düzenlemeyi sağlayacak kadar tebliğ tekliflerinin gelmediğine değinerek genç akademisyenlerin bu toplantıyı önemsemelerine vurgu yaptı. Düzenleme kurulu adına konuşan Recep Demir, teşekkür faslından sonra, tebliğ tekliflerinin az geldiğini, ayrıca toplantıya katılacağını belirtip de gelmeyenlerin büyük bir yekün tuttuğunu, bunun da yüklü bir para ve emek israfına yol açtığını söyleyerek sitemini dile getirdi. Bu konuşmaların ardından 2019 yılında toplantıyı tertip edecek olan Haran, İlahiyat Fakültesinden Mahmut Öztürk bazı hususları duyurdu: Sempozyum uluslararası yapılacak ve konusu Hz. İbrahim ile ilgili olacak; otel ücretlerini katılımcıların ödemesi sistemine geçilecek, şehrin desteğini almak ve şehre de katkıda bulunmak için toplantı ile eşzamanlı farklı etkinlikler yapılacak vs. Söz alan Zeki Keskin, WhatsApp iletişim kanalı üzerinde oluşturulan Akademik Danışma Platformunu tanıttı. Son olarak Canik Belediye Başkanı Osman Genç ve Mehmet Okuyan birer teşekkür konuşması yaptılar. Oturum başkanı Lütfullah Cebeci, iki gün boyunca kendi aramızda konuştuğumuz bir konuyu, Fransa'da akademi, sanat ve siyaset alanından bir gurubun şiddet ve Yahudi düşmanlığını körüklediği iddiasıyla bazı ayetlerin Kur'an'dan çıkarılması teklifine (Le Parisien, 22 Nisan 2018) yönelik kınama metnini okudu. S. Gümüş, K. Buladı, M. Okumuş, Y. Çiçek, M. Sami Yıldız söz alarak bazı tashih ve teklifler ilettiler.

Yazıyı tamamlarken bazı noktalara değinmekte fayda mülhaza ediyoruz. Tefsir akademisyeninin, tefsir aliminin kendisini yetiştirme, eğitim-öğretim görevi yanında bir de halkı bilgilendirme, yol gösterme gibi bir görevi var. Bunun yanında günümüzde tefsirden beklenti yüksektir. Bunu biraz da insanımıza Kur'an'ı okuyarak onu doğrudan tanımak ve anlamak için okumasını, ondan bir zihniyet kazanmasını, müslüman şuuruna ulaşmasını öneren günümüz uleması, düşünürleri ve yazarları yaptı. Aslında bu yapılan doğrudu. Bunu yaparken amaç, bir mezhep, bir akım, bir yapılanma olsun değildi. Fakat bu tür eğilimlerin görülmesi ve bir takım rahatsızlıkların doğması süreçte kendiliğinden gelişti. Öte yandan tefsirden fazla beklentinin, hem bekleyen hem de bu ilmin yapabileceklerinin gerçekçi olup olmadığı konusunda endişem var. Dahası insanımızın diğer İslami ilimlerden de benzer bir beklentisinin olduğu ortadadır. Bu yılki sempozyumun konusuyla bağlantılı bir başka husus 'Neden herkesin rahatça istifade edebileceği bir meal, iyi bir tefsir yazılamıyor?' türünden

sorulardır. Bunun birkaç yönden cevabı verilebilir. Şimdilik, biz sadece zihinsel harita farklılığına işaret etmekle yetinelim.

Tefsir akademisi nicel ve nitel bakımından bir hayli büyümüştür. Bu toplantıya, halen Türkiye’de fiilen açılmış olan yüz civarındaki İlahiyat/İslami İlimler/Din Bilimleri fakültesinden 74’ünden 183 kişi katıldı. En az katılımcı kadar da toplantıya gelmeyen tefsir akademisyeni var. Tefsir akademiyasının sayısına ve yaptığı çalışmalara bakınca, önümüzdeki yıllarda ülkemizde tefsirin büyük bir ilerleme hatta bir patlama yapacağını düşünüyor, inanıyorum. Şimdiye kadarki çalışmalarda üst bakış sergilendi ve genel tasvirler yapıldı; artık kılcal damarlara giriliyor, karanlık noktalar aydınlatılıyor, arkaplanlar deşifre edilmeye çalışılıyor, usul ve kaideler daha fazla önemseniyor, az ama nitelikli yazmak (dakik işçilik kaliteli ürün) tercih ediliyor, daha dar ama daha derinlikli araştırmalar öneriliyor vs.

Bu toplantı tefsircilerin yıllık en büyük buluşma ortamıdır. Yıllardır devam eden koordinasyon toplantılarımızda eğitim-öğretim faaliyeti ile akademik çalışmalara ilişkin sorunlar sadece oturumlarla değil, en az bunlar kadar etkili olan oturum aralarında ve dinlenme zamanlarında yapılan ikili ya da toplu görüşmelerle devam etmektedir. Bu sebeple otellerde kalmak dahil mümkün olduğu kadarıyla katılımcıların birbirleriyle görüşme, müzakere ve danışmalar yapabileceği şekilde ayarlanması kaçınılmazdır. 2018 toplantısının bu açıdan oldukça verimli geçtiğini söyleyebilirim. Şahsım birçok arkadaşımızla çalışmalarını hakkında fikir teatisinde bulundum, bir dergi, iki proje toplantısına katıldım. Öte yandan bu yılki müzakereler seviyeli ve hakkaniyete riayetiyle dikkat çekmişti. Nitekim Celal Kırca, oturum başkanlığı sırasında bunu dile getirdi, birçok arkadaşımız da aynı kanaatini paylaştı.